

ŽIVLJENJE IN SVET.

Tedenska priloga „Jutra“

Štev. 26

V Ljubljani, dne 9. julija 1927.

Leto I.

A. V. P.:

Med nekdanjimi pruskimi Poljaki.

Mnogo se govori in piše o slovanski vzajemnosti ter o zblizanju med slovanskimi narodi, a pozablja se, da je treba zato predvsem medsebojnega spoznavanja. Kako malo je pri nas inteligentov, ki so bili že na Češkem, v Bolgariji, kaj šele v drugi najmočnejši slovanski državi — Poljski. Nešteto pa je naših ljudi, ki so že bili v Rimu, Napolju, Palermu, Parizu, Berlinu itd., da ne govorimo o Dunaju in Budimpešti. In vendar imamo do glavnih mest bratskih slovanskih držav bližje nego si mislimo: saj celo v daljno Varšavo prideš skoro v istem času kakor v neprijateljski Rim...

Širna Poljska, mogočna slovanska Poljska, ki šteje danes že preko 30 milijonov prebivalcev, nam je skoro po večini popolnoma neznan. Poznamo jo le iz publikacij njenih sovražnikov, znana nam je krilatica «Polnische Wirtschaft», a ni nam znano silno bogastvo te širne slovanske države, njena uprav ogromna industrija, cvetoča trgovina in hajna bogastvo njenega podzemlja. Popolnoma tuja so nam s krvjo prepojena tla, kjer so se vršili tisočletni boji med Slovanstvom in Germanstvom, tuje so nam neskončne poljane, kjer so se bili žalostni boji med slovanskimi brati samimi in ki so ovekovečeni v klasičnih delih velikega Stenkiewicza. Malokdo izmed nas je posetil slovanska velemesta Varšavo, Lvov, Lodz, Krakov in Poznanj, slavne prestolice poljskih kraljev in knezov, polne zgodovinskih zanimivosti in kulturnih spomenikov poljskega naroda, ki je toli ponosen na svojo sijajno preteklost. Čez dvajset milijonov slovanskega naroda živi med maloruskimi stepami in Odro, ob Visli, Njemenu in Pripetu, naroda zdravega in žilavega, ki se je sto in stoletja uspešno ustavljal tujem, ki hoče in mora živeti. Od Karla Velikega pa vse do najnovejših časov so skušali Nemci z ognjem in mečem uničiti ta čvrsti slovanski rod; z vsemi nasilnimi sredstvi ga je skušala potujčiti carska Rusija.

Vsakemu so še v spominu nasilne metode Prusov in uprav heroična borba pruskih Poljakov za obstanek. Poljski jezik se je zatiral v uradih, šolah, industrijskih obratih, da celo v cerkvi; Poljak je bil manj vreden državljan,

čigar imetje se je lahko razlastilo na korist Prušakov. In vendar ta narod ni klonil in je skoro v celoti obdržal svoje postojanke. Cvetoča poljska mesta, ki so imela pred vojno na zunaj popolnoma nemški značaj, so se kar čez noč pretvorila v popolnoma slovanska središča, v katerih bi bilo treba skoro z lučjo iskati Nemcev. Odšli so priseljenci, zbežali so pritepeni, noč je vzela tujce in njih mesta je zavzel Poljak — domačin, priden in delaven, kremenitega značaja in utrjen od neprestanih bojev za svoj obstoj. Tam, kjer se je še nedavno čula okorna beseda tujih gospodarjev in kjer je še pred kratkim zapovedoval okrutni Prus, doni zdaj blagozvočni poljski jezik, ondi gospoduje Poljak na lastni grudi.

Mali družbi Slovencev je bila letošnjo pomlad dana prilika, ogledati si del te lepe slovanske države ter obenem obiskati eno najvažnejših gospodarskih prireditev Poljske: veleselje v Poznanju.

Prijeten občutek se poloti človeka že ko zapušča nemški Dunaj in nadaljuje pot proti slovanskemu severu. V tihi noči smo sedli na vlak, ki nas je peljal mimo razsvetljenega Praterja v brzem tempu čez rodovitno Moravsko polje proti bratski češkoslovaški državi. Komaj eno uro vožnje od Dunaja, pa smo zopet na slovanskih tleh — Breclava obmejna postaja češkoslovaška. Prijazni carinski uradniki, ki imajo menda poseben respekt pred Jugoslovenci, so kaj hitro opravili carinske formalnosti. Komaj da smo utegnili zaužiti izvrstne moravske klobase in še bolj izvrstno pivo, pa že oddrdamo dalje. Sivo megledo jutro nas je zateklo v moravsko-sleskem industrijskem in rudniškem revirju. Vozili smo se tako rekoč po gozdu visokih tovarniških dimnikov, ki bruhajo dan in noč saje in pepel na enolično pokrajino. Množice delavcev so zapuščale črna tvorniška poslopja; odhajali so domov z nočnega dela, nove trupe pa so hitele na delo. V sredini Ostravsko-Karvinskega basena smo — spornega jabolka med Poljaki in Čehi. Skoro neopaženo pas'ramo mejo in že smo na Poljskem, kjer nas prijetno iznenadi ljubeznivo postopanje elegantno opremljenih, vljudnih in korektnih poljskih carinskih in policijskih uradni-

kov. Od tu vodi proti vzhodu proga v Krakov in Lvov, proti severu pa zavije železnica v nekdanje pruskó-šlezijško industrijsko okrožje, za katerega posest se je bil hud političen in diploma-

torjene vlake iz Dombrovske kotline tja v severno stran. Od tod vodi proti severu proga proti Varšavi, proti severo-zapadu pa na Poznanj. Na mirovni konferenci so tako nerodno prikrojili

Trg Svobode v Poznanju.

tičen boj med Nemci in Poljaki. Poljaki so dobili večji del tega bogatega ozemlja, a lahko bi bili dobili še več, ako jim ne bi nasprotovali Italijani in Angleži, ki so pri plebiscitu tudi tu prav pristransko podpirali Nemce. Meja gre često v sredi med velikimi mesti in naselbinami, ki tvorijo prav za prav eno samo gospodarsko celoto. Tudi železnica vodi po visokih nasipih in železnih mostovih skozi mesta in vasi tik mimo ogromnih tvornic, visokih plavžev in livarn ter nad globokimi rudniki. Čitatelju so nemara vsaj po imenu znane slovite železarnе v Katowicah in Krolevski Huti, ki so dobavljale Nemcem v svetovni vojni pretežno količino železnega materijala. Orjaške visoke in na kilometre dolge skladovnice črnega diamanta — gornješlezijškega antracita se blešče v jutranjem solncu. Dežela je preprežena z železnicami, vsekrižem teče železna cesta, po zemlji, nad zemljo in pod zemljo. Orjaške lokomotive prevažajo neskončne, z dragocenim premogom na-

poljske meje, da se iz Krakova in Katowic ni moglo priti direktno čez poljsko ozemlje do Poznanja. Treba se je bilo približno 60 km voziti po pruskem ozemlju mimo večjega industrijskega središča, mesta Kreuzburg. (Po 15. maju t. l. pa že obstoji direktna zveza po poljskem teritoriju.)

Na poljski meji so nas zaklenili v vagon ter nam strogo zabíčali, da na nemškem ozemlju ne smemo niti nosa pomoliti skozi okno. Med potjo pa smo se uverili, da prgišče naših Vardar-cigaret omehča tudi srca trdih nemških konduktejev, ki so nam dovolili, — le izjemoma seveda —, da smo — zaradi hude vročine smelj odpreti okna in še celo od časa do časa pomoliti glave na prosto. Temeljito smo se oddahmili, ko smo zopet prišli na prvo poljsko postajo — Kempno. Pogrešili smo tu kranjskega cvička ali pa vsaj primernege brizganca; silno žejo smo si morali utešiti z dokaj slabim pivom in pa z izbornim poljskim sadjevcem, «zlata reneta», ki je zelo podoben vinu.

Po daljšem čakanju nas odpelje vlak proti severu. Kmalu prispemo na križišče, odkoder se odcepi nova, prajkar dograjena proga, ki vodi po popolnoma poljskem ozemlju do Katovic. Ta proga je bila medtem že izročena prometu, tako da se Poljakom danes ni treba več posluževati zoprne pruske pomožne proge mimo Kreuzburga.

Železna cesta vodi čez široke poljane, ki nimajo, kakor se zdi, ne konca ne kraja. Končajo se na vzhodu šele pri Uralu, na severu ob Baltiškem morju in na zapadu ob Severnem morju; nikjer ne vidiš nam toli priljubljenih gor, samo zdaj pa zdaj ožive enoličnost pokrajine majhni grički, ki na njih stoji pošastni mlini na veter. Desno in levo opazimo obširne ribnike, kjer goje vlastelini žlahtne ribe. Globoke reke in ravni kanali napajajo rodovitno pokrajino, ki ji dajejo bele breze posebno mikavno obeležje. Zemlja je skrbno obdelana, vsak košček, vsaka gruda je

že do skrajnosti izkoriščena; vidi se pa le, da smo že dokaj daleč na severu, ker bilke počasneje rasto nego pri nas.

Dežela je na gosto obljudena; vasi so lepe in čiste, nad pokrajino pa kraljuje štorcklja, ki je prav tedaj vzgajala svoj zarod in zadovoljno klopotala s kljunom. Skoro na vsakem domu vidiš kako staro kolo ali kaj sličnega, kjer se naseli ponosna štorcklja.

Mimo velikih industrijskih krajev Ostrovo in Jaročin pridemo kmalu do veletoka Varta, ki izvira tam pri Čenstohovi ter teče skozi Poznanj v Odro. — Ogromna, krvavo rdeča solnčna obla je tonila v poznanijska jezera, noč je kmalu legla na širo no rodovitno in bogato ravan, a vlak je drvel tja k metropoli, krasnemu Poznanju.

(Konec prihodnjic.)

.....
Na naslovni strani slika starodavnega rotovža v Poznanju.

Bencin iz premoga.

Pred dobrim letom so časopisi javljali senzacionalno vest, da se je nemškemu kemiku dr. Bergiusu posrečilo najti metodo pridobivanja bencina iz premoga.

Poslej bo torej mogoče pridobivati bencin iz navadnega premoga, ki se nahaja več ali manj v vsaki državi, dočim je narava obdarila z nafto, iz katere se doslej pridobiva bencin, le nekatere pokrajine. Žalostno je pa pri tej stvari to, da se nafta ne dela kar sproti. Vreclci nafte niso kakor studenci, ki jih narava sproti zalaga in bodo tekli dokler bo sijalo solnce. Nafto črpamo iz zalog, ki so se v osrčju naše zemlje tvorile milijone in milijone let, katerih vrednost pa je spoznalo šele današnje človeštvo. Skrbno jih je čuvala narava do današnjih dni, ko je začela tehnika iz njih izdatno črpati, da bodo ogromne zaloge, ki so se nabirale v milijonih let, v razmeroma kratkem času popolnoma izčrpane.

Da, ko bi človek znal pronikniti v skrivnost podzemskih delavnic, bi odkril recepte, po katerih prirodne sile izdelujejo nafto! Potem bi lahko zgradil velikanske tvornice in bi dragoceno nafto proizvajal na debelo. Mogoče bi se mu posrečilo, da bi čas, ki ga potre-

buje narava, nadomestil s silo, z energijo, in proces, ki traja v zemskem naročju tisoče let, skrčil na en dan, slično kakor pri izdelovanju umetnih dijamantov.

Narava dela na blestečem kamenčku stotisoče let, človek ga napravi v par urah. Toda žal, da je umetni kamenček iz človeške roke tako neznansko majhen, da svojemu pravemu namenu »okinču« ne more služiti. Res lahko napravimo na milijarde dijamantov, ne moremo pa napraviti niti Orlova niti Kohinoorja. In mogoče bi se ta nerazrešljivi »toda« spet pojavil, kadar bi hotel človek proizvajati nafto po istem načinu, kakor jo proizvaja narava. Mogoče bi se tedaj spet pokazalo, da se čas vedno in povsod ne da nadomestiti s silo. Človek vendarle še ni naravi kos. Le izjemoma more proizvajati nekatere neobhodno potrebne sirovine, ki mu jih narava sama ne nudi v zadostni količini. In nafta je eden najbolj nazornih primerov take neobhodno potrebne sirovine, brez katere bi bilo življenje v današnji obliki in v današnjem tempu nemogoče.

Vsak nov avtomobil in motor je treba navezati na neusahljiv vir nafte. Vsako letalo pije iz njega dan za dnem svojo

merico, in tem večno žejnim otrokom tehnike se v naraščajočem tempu pridružujejo v zadnjem času še vojne in potniške ladje, podmornice in drugi milijoni pogonskih strojev, ki v vedno večji meri črpajo svoje sile iz vrelcev nafte. Kdor ima danes v rokah ležišča nafte, obvladuje dobršen del v bodočnosti pa bo gospodar pretežnega dela prometa. On bo določal smer gospodarskega življenja in prospevanja, ki postaja z vsakim dnem bolj suženjsko, odvisno od prometa in pogonskih strojev. To trditev so dovolj temeljito podprle vse povojne: mirovne, gospodarske in druge konference, kjer je za političnimi in nacionalnimi kulisami divjal neizprosen boj za posest azijskih naftinih vrelcev. To je »petrolejski imperijalizem«.

Z dveh vidikov postaja nafta oz. bencin in petrolej, ki se iz nje pridobivata, dan za dnem bolj neobhodno potrebna sirovina. Prvič je nafta gonilno sredstvo za avtomobilске in letalne motorje. Kajti le motorje, ki jih žene bencin, je mogoče izdelati tako lahke in majhne ter priročne, da se dajo vdelati v avtomobile in letala, kjer je treba gledati na to, da je motor čim manjši in lažji in da je v majhni množini goriva nakupičene čim več gonilne energije. Brez bencinskih motorjev ne bi bil mogoč niti avtomobilski niti zračni promet. Ali število avtomobilov rapidno narašča, zračni promet pa se vsak dan bolj razpreza. Uvoz bencina v države, ki ga ne producirajo same, neznansko naglo skače in obtežuje trgovinske bilance teh držav za ogromne vsote, ki se s časom nesorazmerno potencirajo. Nemčija n. pr., ki črpa iz lastnih vrelcev le eno dvajsetino potrebne nafte, jo je morala uvoziti lansko leto za 2 milijardi in 800 milijonov dinarjev. Letos jo bo uvozila za približno 4 in pol milijarde dinarjev in v par letih bo narasel uvoz na 10 milijard, kar je tudi za nemški gospodarski kolos ogromna pasivna številka. Če bi te številke preračunali v tone, bi se ne mogli načuditi, kje se sploh vzame toliko nafte. V »tolažbo« pa naj navedemo, da porabi Amerika 25 krat toliko nafte kot Nemčija in da tudi Angleška ne zaostaja daleč za Ameriko. Ta ogromna uporaba nafte sili vsako posamezno gospodarstvo, da se v pogledu preskrbe z nafto osamosvoji, osvobodi od uvoza iz drugih držav, ker je sicer kakor kolos na lončenih nogah, ki se zruši kadar mu od zunaj izmaknejo opore. Svetovno

gospodarstvo kot celota pa stoji pred bridkim spoznanjem, da bo treba v najkrajšem času nafto izdelovati in ne samo črpati, kajti tudi največji rezervoar ni brez dna in se enkrat izprazni.

Drugič je nafta silno važna z vidika gospodarjenja s pogonsko energijo sploh. Današnja doba izkorišča tri glavne vire energije. Ti so: premog, nafta in vodne sile. Premog in nafta nam dobavljata mehanično energijo z zgorevanjem in ženeta pretežno večino vseh strojev, ki so danes v obratu. Vodne sile so šele neznatno izrabljene, a tudi tedaj, ko bodo zajezone že vse reke in potoki, bodo mogle vodne sile kriti le neznaten del celotne potrebe po energiji, ki jo bomo tudi v daljni bodočnosti še črpali v pretežni meri iz premoga in nafte, ki jih je torej treba čim bolj ekonomično izrabljati. Današnja slika te ekonomične izrabe pa je silno klavrna, da ne rečemo pretresljiva, če pomislimo, da parni stroji, ki jih žene premog, izrabijo v najboljšem primeru komaj četrtno energije, ki tiči v premogu, dočim gre vse ostalo skozi dimnike v zrak.

Mnogo bolj ekonomični so v tem pogledu stroji na nafto, kajti ti izkoristijo mnogo več energije, ki tiči v gorivu. V vsakdanjem življenju na tako stvar ne pazimo mnogo in se tvorničar nikoli ne bo odločil, da postavi motor na nafto samo zato, da bo štedil z energijo in jo hranil za svoje pra-pravnike. Odločil se bo rajši za stroj, ki je zanj trenutno ugodnejši, torej cenejši v nabavi in v obratu. Dalekovidnejši pa so znanstveniki, ki so že zdavnaj uvideli, da je sedanjemu razsipanju energije treba napraviti konec, sedanji neekonomični izrabi premoga pa odpomoči pri korenini. Bodisi, da energijo, ki tiči v premogu, izrabimo na kak drug način, n. pr., da jo pretvorimo kemičnim potom naravnost v elektriko, bodisi, da se pretvori premog v gonilna olja, ki se dajo ekonomičneje izrabiti. S pretvarjanjem premoga naravnost v električno energijo do danes še nismo prišli nikamor naprej. Pač pa se je obnesel drugi preudarek t. j., da se premog spremeni v gonilno olje.

12 let je poizkušal dr. Bergius v Mannheimu na Nemškem, kako bi pretvoril premog v gorilna olja. 168 milijonov dinarjev je vložil v dolgotrajne poskuse, dokler njegov genj ni premagal molčeče narave. Lansko leto so mu izdali prve patente na pridobivanje olja iz premo-

ga. Od tedaj naprej so razni drugi učejniki iznašli nove načine »utekočinjenja premoga«. Toda Bergius je odkril princip, pokazal pot, njemu gre glavna zasluga za bodoči razvoj. Poskusi, ki jih je delal Bergius, niso bili lahki. Kajti kemični proces, ki je izvedljiv v platinastih lončkih in v steklenih epruvetah, se ne da vedno raztegniti tudi na industrijsko obratovanje na veliko, kjer morajo biti aparati iz cenenejšega materiala, kemično in mehanično dovolj odpornega, da ga proces ne načne. Bergius je moral čakati, da je dozorelo par prediznajdb, ki so ustvarile temelj za njegovo nadaljno delo. Treba je bilo iznajti Kruppovo jeklo, ki prenese velikanske pritiske pri visoki temperaturi. Iznajti je bilo treba cenen način pridobivanja vodika in slednjič kompresorje (stiskalne stroje) za 200 atmosfer pritiska, predno se je mogel dr. Bergius preseliti iz kemičnega laboratorija v tovarno, kjer je nadaljeval poskuse na debelo.

Vsa gonilna olja — nafta, bencin in podobno — so v glavnem spojine ogljika z vodikom, ki jim zato pravimo oljikovodiki. Bergius je torej iskal način, kako bi ogljiku v najprimitivnejši obliki, torej premogu, dodal zadostno množino plina vodika, kar s tehničnim izrazom imenujemo hidriranje.

Premog, ki ga nameravamo vtekočiniti, se po Bergiusovi metodi prav dobro zmelje v nekak fin premogov zdrob. Potem se pripravijo velike množine vodika, ki se pridobiva na ta način, da se pusti učinkovati vodno paro na plin žarečega koksa. Tako nastane vodni plin, ki vsebuje dosti vodika. Vodik izločijo iz vodnega plina in ga močno komprimirajo ter speljejo po ceveh v autoklave, to so po 8 m dolge ležeče jako močne valjaste posode, ki vzdržijo ogromne pritiske.

V vsaki autoklavi se da vtekočiniti 6000 ton premoga na leto. V autoklavi prihaja na eni strani stisnjen vodik, na drugi pa zmelat premog, pomešan z že pridobljenimi olji v nekako testo, ki se ga da z velikim pritiskom po ceveh potiskati v autoklav. Po četrturnem učinkovanju vodika na premog je proces končan. Nastali produkti so gorljiv plin, dvakrat večje kurilne moči od običajnega svetilnega plina, dalje zdrizasta mešanica raznih gorljivih olj in nazadnje še ostanki nepredelnega premoga in pepela. Vsi ti produkti se dajo še nadalje uporabljati. Pro-

ces se na ta način še bolj poceni. Plin n. pr. se uporabi za proizvodnjo vodika, deloma pa za kurjenje autoklava. Mešanica olj se spet pomeša deloma s premogovim prahom in se ponovno potisne v autoklav, kjer se kakovosti olj znatno izboljšujejo. Ko je olje parkrat pasiralo autoklav, ga spuste v posebne shrambe in nato kakor navadno nafto prekinjeno destilirajo v žlahtnejša olja, predvsem v bencin. Nepredelani premog se da porabiti za kurjavo. Proces zahteva le malenkostno nadzorovanje.

Nastane vprašanje, če je ta način vtekočinjenja premoga važen le z znanstvenega vidika, ali pa ima tudi praktičen pomen? Ali je vtekočinjenje premoga res tudi toliko racionalno, da bo moglo konkurirati v mirnem času inozemskemu uvozu in da-li ne bo pomembno samo v vojnem času, ko se za neobhodne potrebščine plačuje tudi prekomerne svote? Naj sledi par poučnih števil: iz ene tone dobrega poruskega premoga se dobi 150 kg bencina, 200 kg olja za pogon Dieslovih motorjev in za impregniranje 60 kg mazal za stroje ter 80 kg kurilnega olja. Če se izvede obratovanje v toliki razsežnosti, da se pridobiva na leto vsaj 10.000 ton umetnih olj (za kar je potrebno približno 42 milijonov Din kapitala), tedaj postane po dosedanjih izkušnjah in proračunih, pridobivanje aktivno in vrže na leto lepo svotico dobička.

Celoten pregled vtekočinjenja nudi torej veliko obetajočo sliko. Njegova racionalnost je nesporno ugotovljena. Številne finančne skupine po vsem svetu se za proces intenzivno zanimajo. Graditi so se že začele prve velikanske tvornice umetnega bencina, ki nas bodo, upajmo vsaj, v dogledni dobi oprostile moreče skrbi, kaj bo tedaj, ko bodo usahnili naravni vrelci nafte.

Jagode.

Na vrtu se je razcvel jagodni jasmín in napolnil vso okolico z nežnim vonjem, da je dišalo kakor na solnčni jasi, kjer je vse polno rdečih gozdnih jagod. Komaj so se osuli beli jasminovi lističi, že so se pojavile na trgu prve vrtné jagode. Debele kakor drobna jabolka so zapeljivo vabile mimogredoče. Za prvim še kiselastim sadom je prišel drugi: slajši, izrazitejši po barvi in aromi. Potem so prinesle potovke domače gozdne jagode. Kakšno veselje! Pa po pravici: saj so jagode ena najtečnejših in najbolj prikupljivih vrst sadja.

V naši domovini jih je zelo veliko. Na ljubljanski trg prihajajo jagode večinoma z dolenske strani. Pred vojno so jih pošiljali iz Brežic v velikih količinah na Dunaj. Naši južni bratje jih mnogo porabijo za domačo slaščico »sladko«. Tam spodaj so jagode že od nekdanj vrlo priljubljene, saj so radi dajali in še dajejo ženskim otrokom imena »Jagoda«. V Srbiji je mesto Jagodina. O jagodah se ljubko izraža tudi narodna pesem.

Veliko se uporabljajo v slaščičarnah. Ali aroma z jagodami prirejenih slaščic poteka iz laboratorija, zato tudi ne čutiš oživljajočega okusa gozdnih jagod. O, kako lep je čas jagod! Če si na oddihu, ni nič lepšega kakor nabitranje jagod in gob v prijetni gozdni tišini . . .

Jagode so že v starih časih visoko cenili. Niso pa najbrž zadosti občutili lepote nabiranja jagod v gozdu, zato

so jeli saditi jagode na vrtu in zboljševati njih obliko in okus potom drugih divjih zvrsti. V »Botaniki«, ki je izšla v Baslu leta 1573., so zapiski o gojenju jagod. Tu beremo celo o neki zboljšani novi vrsti. Take jagode, ki združujejo lastnosti več vrst (*Fragaria vesca*, *collina* in *elictor*) so gojili skozi stoletja. Njih potomci so vsem znane mesečne jagode, ki rode od julija do oktobra.

V 19. stoletju je bilo vpeljanih iz Amerike več vrst jagod: čilske, karolinske in virginske jagode. Z njimi je nastopil v gojenju jagod popoln preobrat. S križanjem in pravo kulturo so dosegli vzgojitelji vrste, ki kažejo izredno velikost ter aromo ananasov. Število vrst je naraslo v stotine. V Mendeleum-u, zavodu za zboljševanje rastlin, so imeli pred nekaj leti več sto vrst z imeni in še nešteto novih bastardov. Vsak študent, ki je imel v jagodišču službo, se je lahko že v naprej oblizoval. Sicer pa je dokaj sitno, če moraš strokovno poizkuševati razne sorte in iskati nežnejših odtenkov okusa in arome, ko so vse jagode tako dobre in sladke. Da ne bi gojenci pozabali vseh jagod, se je služba menjala na teden. Prvi dan je zapeljivost prehuda; zato je imel še 5 dni časa, da popravi, kar je s sladkosnednostjo zamudil. V začetku, ko so se menjali vsak dan, ni ostalo skoro nič za študij . . . Vse hibride ameriških in domačih vrst se goje v vrtu pod splošnim imenom: velikoplodne ali ananasove jagode. Odlikujejo se po svoji velikosti, barvi, okusu in vonju. Zahtevajo precej nege, vendar pa se trud obilno poplača.

Za vrtnarje v bližini velikih mest so jagode zelo važne. V Ameriki in v zapadni Evropi goje vrtné jagode na velikih površinah ter jih prodajajo presne na trgu ali uporabljajo za razne konzerve. Že pred leti, ko še ni bila kultura jagod tako razvita kakor je dandanašnji, je neki gojitelj v Norfolku natrgal v enem dnevu na 200 oralih 750 hl jagod ter jih prodal na newyorškem trgu s 5000 dolarji čistega dobička. Vzgoja jagod pa ne prinaša dobička samo vrtnarju, ampak tudi vsakemu posestniku vrtiča. Bodisi da prodaja jagode, bodisi da jih ima za domačo rabo — kako dobre so pač za desert — vedno se mu trud poplača.

Pri nas še ne poznamo dovolj pomena jagod in drugega sadja v gospodinjstvu. V kuhava se sicer že precej, vendar pa smatramo sadje in marmelado kot slaščico, ki se uživa le izjemoma, dasi bi moralo biti presno ali kuhano sadje vsak dan na mizi.

Kakor sleherna kulturna rastlina, zahteva tudi jagoda nekoliko nege, pripravno prst in podnebje, če hočemo, da se razvija ter nam donaja dohodkov.

Pogoj za gojitev jagod je težka, redilna prst, ki vsebuje dovolj apna in humusa. V rahli peščeni zemlji škoduje jagodam pomanjkanje vode, zato rodé droban sad. Tudi solnca jim je nujno treba; v senci se razvijajo zgolj

listi. V senci vzrasel sad je bledikast in voden.

Ker porabi jagoda zelo veliko redilnih snovi, se že v nekaj letih izčrpa prst, z njo vred pa oslabi tudi rastlina. Drugo in tretje leto prinaša najcobilnejši pridelek, nato pa leto za letom odjenjuje. Zato se mora vsako četrto leto preseliti na drugo gredo, na prejšnji pa naj se več let zaporedoma sadé druge rastline.

Najprimernejši čas za saditev jagod je avgust. Razmnožujemo jih z vitičnimi poganjki, ki jih namenimo v to svrho že v juniju. Jagode imajo posebno lastnost, da prično spomladi poganjati iz lanskih rastlin dolge vitice, ki jim vzbrste na koncu novi vršički in se po-

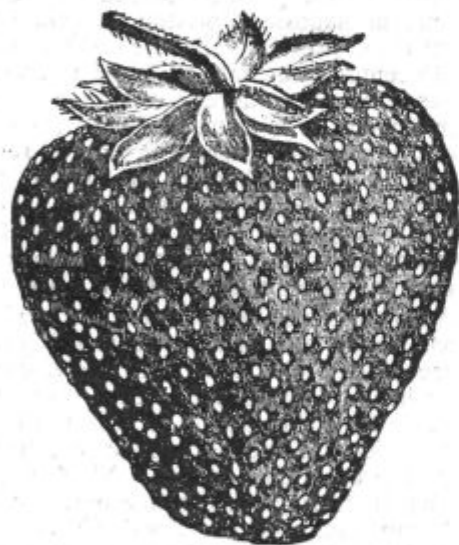
Jagodna rastlinica, vzgojena v posodici za transport.

časi osamosvoje. Te poganjke odbere-
mo kmalu po trgatvi ter jih takoj pre-
sadimo na posebno gredo 8 do 10 cm
narazen, kjer počakajo do saditve in
se med tem okrepe. Najboljše je, če
najmočnejše v avgustu presadimo v
novo jagodišče. Na stalno mesto se jih
sadi 40 do 50 cm vsaksebi. Pred sadit-
vijo se mora grede skrbno prekopati
in dobro pognojiti s starim hlevskim
gnojem. Po saditvi se priporoča, da
natresimo okoli rastlin hlevskega gno-
ja, ki ima namen, preprečiti izhlapeva-
nje talne vode in dovajati rastlinam
hrano. Za sušo so jagode zelo občut-

ljive. Dodatek zredčene gnojnice jim
kaj posebno prija. Važno je odstranje-
vanje vitic, ki žive zelo dolgo na račun
gostiteljev, slabé rodne rastline in pre-
prežejo celo gredo. Zato odstraniš vi-
tice prvič po cvetu, drugič pred plo-
dom, tretjič po obiranju (takrat odber-
ri poganjke za razmnoževanje in jih
pusti na redni rastlini 1 do 2, 4 pa v
avgustu in septembru pred vzimlje-
njem). Ob enem se greda okoplje in
opleve.

Najzanimivejše delo je trganje plo-
dov. Trgajo se jagode s peclji ter takoj
polagajo na krožnik ali v plitvo koša-
rico. Da se plodi ne umažejo, jih pod-
loži z lesno volno in posipaj okrog
rastlin žaganje.

Kakor smo že omenili, so vzgojili
doslej nešteto novih vrst jagod. Ka-
kor pri vrtnicah in sadju, je kljub re-
klamam le nekaj vrst, ki so se povsod
obnesle ter so uporabne za uživanje
svežih sadov ali za vkuhanje. Izmed
najzgodnejših je zelo dobra in debela
»Noble«. Nekoliko kasnejša je »Sie-
ger«, tudi »Deutsch Evern« ni slaba.
Stara »La Constante« je zelo priporo-
ljiva za vkuhanje. Izmed zadnjih
novosti se zelo priporoča »Rotkäpple
vom Schwabenland«. Ima zelo debele
jagode in kot svinčnik debele peclje.
V okolici Ljubljane, Maribora in Ža-
greba bi se poplačala kultura jagod v
večji množini. Na trgu stane 1 kg zgo-
dnih jagod 15 do 25 Din. Cena jagod
je zmerom visoka, ker jagode ne pre-
neso transporta ter zaradi tega ni na
trgu konkurence.

Velikoplodna jagoda »Sieger«
naravne velikosti.

A. M.:

Po Franciji in Belgiji.

XIV.

Iz Ostendea skozi Ypres in Lille v Pariz.

(Konec.)

V mesto se je očitvidno že vrnilo nor-
malno življenje, ki pa živahnega vtisa
seveda ne more napraviti. Zdi se ti, da
prodajajo povsod vojne spomine, na
nešteti kartah, v nešteti varijacijah
prodajajo slike vojnega razdejanja,
razvalin, v katere se je sesul Ypres;
tudi celi albumi so vmes, v katerih se
ponavljajo vedno isti motivi, na primer
pod naslovom L'oeuvre des barbares
in podnaslovom: N'oubliez jamais
nos Héros et nos Martyrs.

Južno ob mestu gre širok kanal. Tu
di zidovi ob njem, jezovi in vse napra-
ve, vse se je sesulo pod strahotami
moderne artiljerije v razvaline, a ob-
navlja se vse.

Za mestom, nedaleč od kanala, je
ogromen prostor, na široko in na glo-
boko nasut z drobnim kamenjem, ope-
ke, ometa. Dva otroka brskata po rjavi
puščavi, nedaleč dela ista stara ženica;
ob stezi, ki gre čez njo, stoji možiček
in koplje z malo rovnico po tleh; vi-

soka vreča stoji ob niem. Pristopim in povprašam.

Da, vse to so razvaline. Ostanke starega Ypresa so zvozili sem, za drugim niso bili preostali zidovi. Zdaj hodijo ljudje kopat po njem in nabirajo tamkaj staro železje, to se pravi vojno železje, izstrelke i. t. d., toliko je železa vmes, da se jim izplača. Malo je manjkalo, pa bi postavili plavž in pretopili vse skupaj, kali!

Če si videl Ypres, si ne boš več želel gledati obnovljenih krajev največjega bojišča svetovne zgodovine.

Od Ypresa dalje je treba po lokalni železnici čez Comines, kjer je belgijsko - francoska meja. Vlak je skoro prazen; samo ena dama sedi v oddelku, strašno debele noge ima, kmetsko svilen obleko in obraz tako kričeče rdeče namazan, da mene ženira namesto nje. V Comines, zadnji belgijski postaji, vstopi čedna mlada gospodična; velika družba jo je prišla spremit, mati, oče in brat; mati opominja hčer, naj pazi, kako se vozi, s kom se vozi; sami koristni nauki, da je dekletu kar nerodno. Flandrija pošilja svoje ljudi v Pariz za zaslužkom.

Onstran meje, v francoskem Comines, je treba na francoski vlak, poprej pa še na postaji ob čakalnici skozi policijsko in carinsko kontrolo: dosti naglo gre, dasi je zelo natančna. Komodnejše je vsekakor z brzovlakom iti čez mejo, da se pregleda kar v vozovih.

Francoski Comines ima že čisto drugo lice nego belgijske postaje. Flamščina je na mah izginila popolnoma, ni je več niti na napisih, niti med ljudmi, vse je francosko. Publika se je nenedoma pomnožila in spremenila; živahna je, zgovorna in skoro nemirna. Prisluškujem; vse se meni o nekakem umoru, ki se je izvršil pravkar; vse ugrablje, poizveduje, tolmači; vsekakor velika lokalna senzacija.

Vožnja od Cominesa do Lillea gre sicer še vedno po lokalni železnici, toda od postaje do postaje je živahnejši promet; čuti se vedno bolj, da se bližamo glavni progi. Pokrajina postaja valovitejša, nemirnejša, še očitnejša pa je druga sprememba. Vedno več je tovarniških dimnikov, kraji se gostijo in nazadnje je, kakor da se držijo skupaj in vmes tvornica za tvornico, kakor da se vozimo skozi velika industrijska

predmestja modernega velemesta. Dve ali tri postaje pred Lilleom se vidi tramvaj, ki vozi očitno do njega; obzorje kakor da je zastraženo s tovarniškimi dimniki. Vse pričča, da smo sredi poglavitnega industrijskega predela Francije.

Lille naposled pokaže že na velikem kolodvoru, da je živo veliko mesto; — po statistiki iz leta 1921. ima 201.000 prebivalcev. Zopet smo sredi prave francoske živahnosti. Ali Lille ima vrh tega še znake obmejne postaje. Hodim po vestibulu in se pripravljam na vozni redovi za nadaljevanje vožnje na Pariz. Čokat, mračen gospod me ogleduje in naposled pristopi. »Odprite prtljago, prosim.« »Zakaj?« »Odprite.« »Počemu, pregledalo se je že v Comines.« »Izvolite odpreti.« ponovi v tretje in izvleče iz notranjega žepa legitimacijo detektiva. Odrnem in on pregleda vsebino zelo skrbno, pa se razočarano opravičuje. »Kaj ste mislili, da boste našli,« vprašam, kakor se spodobi človeku čiste vesti. »Kokain nosijo tod čez, pa tobak in še marsikaj. Adijo.«

Do pariškega brzovlaka je par ur časa. Hodim po Lilleu in iščem brivnice; treba se je civilizirati. Ali vse zastoj, prehodim dobršen del Lillea, na niti ene brivnice. Kako, kaj je to kot v Bosni zlati, kjer se nič ne brije; vse brivnice brez izjeme zaprte. Ni drugače, obupati je treba in ostati v barbarstvu. Povprašam gospoda v kavarni, kaj je z brivskim obrtom v Lilleu, da ne funkcionira. »Nič drugega, samo ponedeljek je, in takrat brivci počivajo.« Zdaj sem opazil, da je tudi nekaj drugih prodajalen zaprtih, vse radi ponedeljka.

Lille je na široko razpostavljeno, lično mesto, ki se mu pozna novejši datum nastajanja. Gledal sem v izložbah številne slike vojnega razdejanja, ki tudi Lilleu ni prizaneslo; ali domala vse je že obnovljeno, kar pa se mestu malo pozna. Homogenosti mu ni pokvarilo.

Zunaj se vrstijo najbolj industrijski kraji severne Francije. Kakor da je ob železnici le eno veliko selišče s tvornicami, katerih dimniki zasirajo obzorje, tvoreč čuden kontrast prelepim rumenim poljem, ki se svetijo v poznopoldanskem solncu. Še čez Donai je taka pokrajina; potem proti Arrasu šele je manj industrije.

Vozimo se ves čas do pokrajin, kjer so se bili najsrdečiji boji svetovne vojne. Že z vlaka se dobro razloči, da je vse to bivše bojišče. Vsi kraji, vse hiše, tvornice, železniške postaje, škarpe ob cesti ali progi pričajo, da so nanovo zgrajeni; ves ta ogromen predel je obnovila Francija, v kratkem času iz razvalin. Vse je lično, novo, prav kakor Ypres. Res, to je Francija napravila čudovito. Ponekod vmes še provizorne barake, okleščeno drevje, ki ga novo zelenje še ni prerastlo, tu tam še razvaline velikih zidanih zgradb. Najhujše razdejanje se vidi okrog krajev

Albert in Corbie; v Corbie še zidajo ali popravljajo cerkev.

Šele v bližini Amiensa prenehajo sledovi vojne in dalje se vozimo mimo starih francoskih vasi; prijaznih vasic z majhnimi hišicami, pod prijetnimi temnosivimi strehami. Šele sedaj se pokaže, da pravih francoskih vasi doslej skoro da sploh ni bilo videti.

Pokrajina postaja bolj hribovita; polja je manj, zato pa več gozdov in parkov, vmes tu in tam starinski grad z lepimi nasadi. Potem se prične javljati bližina Pariza z vedno večjo množino tvornic. Od St. Denis dalje smo tako rekoč že v Parizu.

VI. K.:

Naše največje ptice.

Kakor cerkev brez stolpa, tako bi bile naše divne planine brez planinskega orla. Res da cerkvi ni stolp neobhodno potreben, ali vendar je z lepote nega stališča prav, da ga ima. Prav tako je tudi s kraljem planin. Gore bi ostale, če ne bi bilo orlov, toda dokaj lepše je, ako vidimo krožiti tega močnega ptiča v sinjih višinah, ali pa še tedaj, če se zavedamo, da te kraje obiskuje in gnezdi v nebotičnih pečinah.

V naših slovenskih planinah je že precej izredčen in gnezdi samo v treh, včasih štirih gnezdih v vsej Sloveniji. Najstarejše gnezdo je gotovo v strmih pečinah nad Savico, kjer gnezdi v zevajoči zijavki, kamor je izključen vsak dostop in kamor tudi ne seže strel iz puške risanice. Drugo gnezdo, tudi precej stalno, je pri Peričniku, eno pa v Kamniških planinah, navadno v Bell. Tu pa tam se zgodi, da gnezdijo orli tudi v Komarči blizu Savice, včasih v Krmu in v Kokri. V Karavankah pa kljub trditvi lovcev in planincev najbrže planinski orli ne gnezdiho. V Karavankah je le prav malo takih krajev, ki bi ugajali orlom za gnezditve in dosedaj še niti približno ni bil ugotovljen kraj, kaj šele gnezdo. Da pa orli posečajo Karavanke, je prav lahko umljivo, kajti progo iz Julijskih Alp do Karavank preleti orel v nekaj minutah.

Parijo se planinski orli navadno v začetku ali sredi marca, kmalu na to pa odleti orlova samica, ki je precej večja od samca (doseže celo širino 2 m) na staro gnezdo, ki ga nekoliko popravi

Planinski orel.

in znese navadno eno, redkokdaj dve zelenkastorjavo progasti jajci. Čez pet tednov je izležen mladič. Med valenjem samica le prav redko zapusti gnezdo; hrano išče v bližini doma.

Mladiču prinašata starca mnogo hrane, začetkoma mrtve, maniše živali in ptice, kasneje pa tudi maniše žive živali. Že v gnezdu se uči mladič moriti, kaj pripraven za tako krvavo šolanje je mlad zajček, ki ga starec živega prinese v gnezdo. Ko mladiču, ki je v gnezdu zelo boječ in neokreten, prične iz gostega puha poganjati perje, si jedva upa kraj gnezda. Že popolnoma doraščen poseda okoli gnezda, toda za letenje še nima poguma. Lovec v Bohinju je imel priliko opazovati mladiča planinskega orla, kako ga je vabila mati in krožila pred njim, ali mladič se ni mogel odločiti za polet. Ko se ni upal sam, ga je sunila mati od zadaj s tako silo, da je izgubil ravnotežje in padel preko pečin. Končno je prisiljen zamahnil s perotmi in vzplaval. Po takih uspelih poizkusih vzameta starca orla mladiča s seboj in ga polagoma uvajata v samostojno življenje. Posebno lepo je gledati tak orlovski družinski polet, ko mogočne kraljevske ptice veličastno plavajo pod sinim nebom nad gorskimi velikani. Iz neskončne višine opazi orl svoj plen, če tudi je še tako majhen. Skrči peroti in se vrže po bliskovo na ubogo žrtev. Orli lovijo najrazličnejše živali. Največ vlove planinskih zajcev in raznih gorskih divjih kokošjih vrst. Dogodi pa se tudi, da se loti orl mladega gamsa ali srne, seveda ne tako pogosto, kakor ga obdolžujejo razni lovci. V hudih zimskih dneh napade celo večjega gamsa, a le prav redko mu uspe, da ga pahne preko stene, kjer se ubije. Mrhovino uživa le v stiski. V poletju pa orli uničijo mnogo miši, kač in tudi razno mrčesje. Naravoslovec Brehm pripoveduje, da so našli v želodcih ustreljenih orlov tudi krompir. Starji orli, ki dosežejo starost celo nad sto let, postanejo včasih kljub veliki previdnosti silno drzni in odnašajo jagnjeta od pasečih se čred. Tudi lisic in psov se lotijo. Na rop polete šele po solnčnem vzhodu in plavajo ob grebenih gorá, opazujoč vsako polico in vsak grm, kje bo kaj za njihov žledec.

Na lov hodijo v zelo oddaljene kraje. Po več kot 30 km oddaljene proge oblete vsak dan, zato se škoda, ki jo po-

vzročajo v tako velikem krogu, ne pozna prav posebno. Kakor kaže dejstvo, da orli tako malo gnezde v naših planinskih krajih, se kralji ptičev ne razmnožuje dovolj. Prav je tedaj, da so to veličastno ptico uvrstili med zaščitene in tako zabranili nadaljnje uničevanje planinskega orla. Pa je tudi pod lovsko častjo streljati tako redko ptico ob gnezdu ali iz gnezda, kar ni posebno težko pri gnezdih, katere doseže strel. Škoda, ki jo povzročajo planinski orli, se ne da primerjati s slovesom, ki gre planinskemu svetu, ako gnezde v njem ti zračni mogotci.

Največ orlov pride nehote lovcem v roke. Le-ti nastavljajo pozimi pasti kunam in lisicam, ki povzročajo v loviščih veliko škodo, pa tudi zato, ker dajejo kožuhovino. Kot vabo položijo gamsov ali srnin drob. Orli, ki to opazi, pa v mnogih slučajih prehitijo roparice, ki jim je past namenjena in se spusti na plen, kjer ga zgrabijo železne klešče in mu zdrobijo nožne kosti. Četudi nerad, a mora lovec ptico usmrtiti in rešiti nadaljnjih muk.

V splošnem pa so planinski orli kljub zaščiti, ki je vpeljana v vseh kulturnih državah, od leta do leta redkejši.

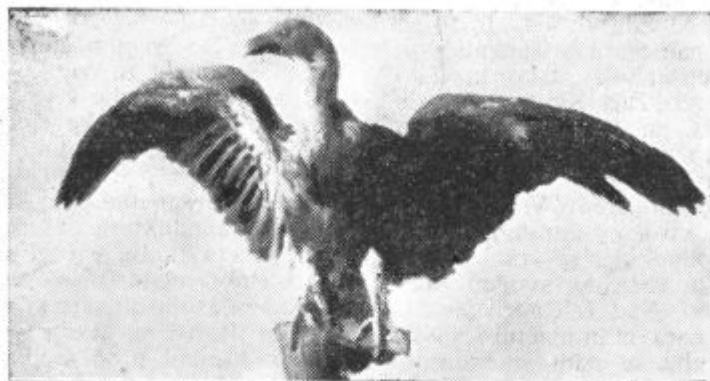
Druga, a tudi pri nas znana in še nekoliko večja ptica kot planinski orl je beloglavi jastreb (*Vultur fulvus*) pri naših planinskih prebivalcih pogrešno zvan plešec, ki doseže širino peroti 2,56 m. Beloglavega jastreba, ki ga naši planšarji zamenjujejo tudi s planinskim orlom in mu pripisujejo mnogo orlovih grehov, ne smemo zamenjati z gologlavim, plešastim jastrebom (*Vultur calvis*), ki živi samo v Indiji in je nekoliko manjši od beloglavca.

Kljub temu, da je beloglavec večji od planinskega orla ter oborožen prav tako z ostrimi kremplji in močnim kljunom, ga nikakor ne moremo primerjati ne po mogočnosti in ne po krvoločnosti s kraljem ozračja.

Med tem, ko je planinski orl veličasten in živahen, je beloglavec pust in miroljuben. Planinski orl lovi, kar je živo in se le v skrajni sili loti mrhovine, ki je sama poginila; beloglavec pa živi baš narobe; le prav redko napada živa bitja in se ponaveč hrani z mrhovino. V kletki poleg beloglavcev so imeli zaprte kunce, golobe ter razne druge živali in ptice, ki se jih velika

ptica ni dotaknila. Razlika med obema zračnima velikanoma je tudi ta, da planinski orel navadno popusti drob ulovljenega plena in ga použije le kadar je posebno lačen, med tem ko beloglavec takoj poseže po črevesiu, ki mu je

tudi po planinah poginulo živino, so pričeli v naših krajih slabi časi za beloglavega mrhovinaria. Umaknil se je v južnejše kraje, kjer se pasejo velike črede in niso tako strogi glede zdravstvenih predpisov, pa jih izvršujejo na-

Beloglavi jastreb.

nad vse dobrodošel. Planinski orel se neprestano čedi in koplje, beloglavi jastreb pa se ne briga posebno za svojo toaleta.

V prejšnjih letih, ko je bilo po naših planinah najti mrhovino in ko so lovci s svojimi slabimi puškami obstrelili mnogo divjadi, je bilo še precej hrane za beloglavce. Odkar pa so vpeljani strogi sanitetni predpisi in zakopujejo

mesto ljudi jastrebi. Le redko kdaj še kak beloglavec pogleda v naše kraje.

Izredno lepega beloglavega jastreba, ki ga vidimo na naši sliki, je ustrelil davčni predstojnik letos v maju blizu Starega trga na Notraniskem. Muzejski preparator, ki je velikana nagačil, pravi, da je imel čisto prazen želodec, kar priča o slabih časih, ki jih imajo pri nas te vedno redkejša ptice.

A. Kristan:

Moja pot čez veliko lužo.

I.

Iz Ljubljane čez Avstrijo in Švico v Pariz — Naši rojaki v Franciji. — Slovenska kolonija v Parizu.

Cherbourg, 21. junija 1927.

Z ljubljanskega glavnega kolodvora bi nam skoro vlak odkuril; poslavljali smo se s prijatelji prav židane volje in tako preslišali zadnje povelje gospoda vlakovodje. Vlak se je začel že pomikati, ko smo poskakali v vagona. Pot z Jesenic preko Beljaka, Malnic in Badgasteina je zanimiva; vedno nudi potniku kaj lepega kakor sploh vsi gorski kraji. Tunel se vrsti za tunelom; stari gradovi in razvaline mogočnih utrdb nam pričajo o dobi vlade pesti, ko so roparski vitezi gospodarili nad podložniki in popotniki. Nove naselbine, si-

jajni vrtovi in parki, krasne vile, mogočne palače in udobni meščanski domovi pa dokazujejo razvoj, ki gre za splošno blaginjo in omogoča čim širšim plastem, da so deležne sadov modernega napredka. Zlasti slikovit je Bad Gastein; oko se težko loči od prelepo položene in razvrščene naselbine. Od Schwarzaha dalje mimo Zell am See, Schwarza, Halla na Inomost, Parno lokomotivo zamenja pred Kitzbuchlom električni stroj, ki vodi vagona do švicarske meje. Popreje vse polno saj; razgled v prelestne alpske pokrajine premnogokrat onemogoča neprijeten sajast dim. V tunelih je treba skrbno za-

pirati okna, drugače imaš vse solzne oči in kašelj te duši — od tu pa so brez skrbi okna odprta, tuneli so čisti; dima nikjer.

Inomost je mesto, ki ga turisti prav radi obiskujejo. V zadnjem času so nekaj precej zanemarjene hotele renovirali. Mesto je snažno. Skrbna roka občinske uprave se vidi povsod. Drago pa je, ker turist pač mora prispevati svoj obulus za olepšanje že tako in tako mičnih krajev. Bližnja Švica pač vabi sosede na delo; turist je res zelo dobra molzna kravica za dežele, ki ga znajo pomolziti.

Od Inomosta do srede Vorarlberške vodi železnica visoko v gorah. Silno lep je pogled v dolino, kjer se vrsté tipične gorsko-dolinske vasice s svojimi žagami in žagami. Nad železnico pa padajo v dolino naravni in umetni slapovi.

V Schwarzahu se nam je pridružil Slovenec, prav prijeten možakar, ki je odkrival v živahnem razgovoru svoje trgovsko udejstvovanje po širokem svetu. Kupčeval je in trguje še za svojega šefa po vseh mogočih deželah. Pripovedoval nam je razne svoje dogodivščine. Tako so ga poslovne zadeve privedle v Anglijo. Do tistega dne je poznal samo eno angleško besedo: »smolbir«, zato se ni mogel niti najesti, dokler ni našel rojaka Hrvat, ki ga je uvajal v skrivnosti angleškega jedilnega lista. Povedal je tudi marsikaj zanimivega iz Hamburga, Berlina, Münchena, da, tudi Pariza, Lyona itd. — Ure so minevale prav naglo. V Inomostu smo se z njegovo zgornostjo spoznali z inženjerjem-rojakom, ki je končal tehniko v Brnu, ali velika Jugoslavija nima zanj kruha, ker mesta domačih inženjerjev zasedajo tujci, naši pa se morajo potikati po tujih deželah kot gostje, ki jih marsikdo rad ne vidi. Mož bi se rad udeleževal doma, ali kaj hoče: nikjer ni nobene proste službe. S trebihom za kruhom. Za enkrat je preskrbljen...

Vprašanje zaposlitve naših ljudi doma je važnejše nego si ga odločilni krogi predstavljajo. Delavskih zbornic, pa tudi že inženjskih, in kmalu že odvetniških in podobnih čaka mnogo dela, tako glede zaščite lastnih članov kakor glede pozitivne iniciative za dela, ki naj jih država, oblasti in občine započno v svrhu zaposlenja in produktivitete.

Kneževina Lichtenstein, ki jo prevozimo prav hitro, je prav srečna deželica. Nemški žurnalst živahno razpravlja z nami o prostovoljni smrti Ri-

charda Calwera in njegove soproge ter se čudi, da tudi Jugosloveni tako dobro poznamo strokovna dela nemškega finančnega strokovnjaka. Pripoveduje nam, da knez Lichtensteinski iz »svojega« plačuje vso upravo deželice, ki torej ne pozna davkov in doklad, kaj še finančnih delegatov in davčnih upraviteljev...

Curih... s svojim dolgočasnim jezerom je kmalu za nami. V Baslu nas malo zmotijo revizije švicarske in francoske oblasti, ki dokaj natančno pregledajo kovčege in potne liste. Nosači so v tem do podrobnosti izvežbani, poznajo preglednike in njih navade, vedo za konduktarje, ki so menda na vsem svetu ljudje precej enakih lastnosti. Prav kmalu nas že vozi hlapon s svojim sajastim dimom, ki nas osrečuje spet od Buchsa skozi Švico po silno monotonni Alzaciji proti Belfortu. Švicarska v gornjih kantonih še ni elektrificirala svojih železnic; Francija tudi ne. Mala, siromašna Avstrija prednjači z delom...

Od švicarske meje — od Basla do Belforta ne dobiš na kolodvorih niti vode, kaj še kaj drugega. Pa tudi v Belfortu je vse bolj III. vrste. Celo v restavracijskem vozu je primeroma slabše nego v Avstriji in Švici.

Paris... Dobra volja nas je spremljala že na vsej poti. Milijonsko mesto pa smo pozdravili z vso popotniško navdušenostjo. Brž v »taksi« in v hotel, potem pa na ulico... Po programu smo ostali v francoski prestolici malo dalje; ker smo se morali pripraviti za daljšo pot Cherbourg—Newyork. Kako pa? Z dobrim burgundcem, z odličnim bordojcem ter z — Američani in njih navadami, ki jih je po božanstvenem Parizu obilo. Že prvo jutro, ko smo po dobro prespani prvi pariški noči prišli v hotelske družabne prostore, smo se kar vsi trije naenkrat nasmeljali... Stojita dva Američana, ki sta prejšnji večer prišla iz Havra ter vprašujeta hotelskega uradnika: kje je v Parizu »ameriška kavarna«? In ko ta ni vedel, je moral sklicati vse skupaj, da sta dobila pravilen odgovor. Prav kot mi Kranjci! Ko smo svoj čas prišli na Dunaj — hej, kje je Kajfežev vinotoč. Ko smo obiskali Trst, pa v znano Deklevo klet... V Beogradu pa k Triglavu ali pa k Burencu...

Pariz je lepo mesto. Ko stojiš na IV. etaži Eiffelovega stolpa in razgleduješ morje hiš, palač, vrtov, avenij in bule-

varov, ti imponirajo Francozi, mimo katerih se je s tako naglostjo razvijala zgodovina. In vendar: menda samo z Eiffelovega turna. Ko sem poslušal v parlamentu debato ob priliki interpelacij radi Doriot, kako majhno se mi je zdelo srce Pariza, kjer ponosno štrlé proti nebesom spomenikí mož Velike francoske revolucije, dobe Komune in časov utemeljenja Republike. Justični minister Barthou je govoril prav tako sto in petintrideset let po prvem Konventu, kakor bi govoril Maksimovič v Beogradu. Srbija ne more zaznamovati toliko let, odkar se je vsaj deloma osvobodila turškega gospodstva.

Paris pa je vsekakor zanimivo mesto. Meting 17. junija zvečer v Cirque de Paris, kjer je govoril Doriot in kamor so prišli skoro vsi komunisti Pariza in seve prav mnogo radovednežev, je zopet pokazal tisti Pariz, ki se pojavi na dan le od časa do časa na bulvarih in ki dela od razdobja do razdobja zgodovino. Se zažene, potisne naprej, počaka, se umakne, odpočiva in tako naprej. Pa zopet znova.

Ko stojiš pred velikimi kolodvori Pariza zjutraj od 7. do 8. ure, vidiš šele ogromne množice, ki prihajajo v Pariz na delo. Ali pa v Metrô (v podzemeljski železnici) množice, ki prihajajo in odhajajo, ki hité za zaslužkom. Čudni ljudje so Parižani in čuden je ta Pariz! Pariz, kjer so vladali komunisti, kjer so zborovali mednarodni kongresi, kjer se je določevala socijalna politika delavstva vsega sveta, Pariz, ki velja za središče kulture, kamor hodijo ljudje, žejni spoznanja kot Mohamedani v Meko, ta Pariz je nazadnjaški, starokopiten, da je joj. V nedeljo smo se sprehajali po ulicah in bulvarih. Vse polno trgovin je odprtih, in ne samo čez dan. *Ne, do 10., 11. ure zvečer!!* Nedeljski počitek velja samo tam, kjer so si ga delavske organizacije priborile. V trgovinah, kjer delajo sami družinski člani, pa je seve veselo življenje in robotanje v petek in svetek in pozno v noč. Ali pa stališče žene v francoskem javnem življenju. Kakor jo na zunan smatrajo za veliko damo, je doma Francozinja vse kaj drugega. Ima skoro le dolžnosti, pravic malo. Možeje in žene so nam o tem pripovedovali stvari, da smo skoro rekli: »wir Wilden sind doch bessere Leute...» Žena n. pr. ne sme razpolagati s svojim računom v banki, če je omožena; v zastavljalnici ne sprejmo od nje nobenega

predmeta v zastavo, če ni zraven moževega dovoljenja. Razume se, da se najde v takem slučaju izhod; nese pač predmet v zastavljalnico domači prijatelj...

Plače francoskih državnih uradnikov so majhne; tudi privatni uradniki zaslužijo malo. So zelo delavni in seve jako varčni. Pariz sam na sebi ni za Francoze, ampak za tujce. Francoskemu Parižanu je ideal biti mali *rentije*. S 45. letom želi Parižan biti zasebnik z malo hišico v okolici, kjer se kratkocasi z rejo domačih zajcev in z ribolovom.

Tujcev je v Parizu vse polno, vseh narodnosti in plemen. V kabareti, varijetejih in podobnih zabaviščih prevladuje angleščina. Pa kako umejejo Parižani loviti tujce na svoje limanice. Če hočeš v kakšno boljše zabavišče, ne dobiš vstopnine pri blagajni; tam so razprodane. Pač pa ti pokaže biljeter razprodajavce, kjer dobiš s 100% ali 80% ažija vstopnice, kakor jih le želiš. — In napitnina? Vzameš avto, plačaš svoto, ki jo kaže taksameter in misliš, da si opravil. Pa se motiš. Tisti, ki ti je vrata odprl, moli roko. Pa tudi šofer zahteva napitnino. Mojstri so v tem. In tujec se jim mora privaditi.

(*Dalje prihodnjič.*)

Kuhinjske deske, na katerih režeš mastne stvari, najlepše osnažiš z ilovico. Zmoči nekoliko ilovice in položi jo na mastna mesta. Čez par ur umi desko z vodo, milom in peskom; če je potrebno, si pomagaj še s sodo in deska bo gotovo lepo bela. Sploh je pri pomivanju ilovica jako koristna, ker odvzame vsvo maščobo. Noži, vilice in drugi kovinasti predmeti se lepo svetijo, ako jih odrgneš z ilovico.

Šivalni stroj ohraniti dolgo dober, si prizadeva vsaka dobra gospodinja. Trepežnost stroja je odvisna prav mnogo od tega, kako s strojem ravna. Najmanj enkrat na mesec treba stroj natančno osnažiti. To storiš najlažje, ako nakapaš popolnoma čist petrolej v vse oljne luknjice, kakor tudi na one dele stroja, ki se drgnejo drug ob drugega. Goni stroj nekoliko naprej in nazaj, potem ga pokrij in ga pusti tako čez noč. V tem času petrolej razje vse staro strjeno in zasmoljeno olje. Potem dobro obriši vse dele, nakar jih iznova namaži, pa ne s petrolejem, nego z dobrim strojnim oljem. Na ta način ti bo stroj dolgo let lepo tekal.

P. V. B.

Francoščina za samouke.

Metoda jezikovnega pouka na praktični podlagi.

20

ton arrivée (mesto: ta arrivée) tvoj prihod. Vzrok tega pojava je blagoglasje: dva zaporedoma stoječa samoglasnika tvoja v francoščini zev, ki se ji je treba ogniti, ker ni blagoglasna.

tous les jours vsak dan
des jours entiers cele dneve
tous les jours vedno

20) Razlaga.

Nedoločni zaimek „tout“ vse

se rabi tudi kot pridevnik (torej kot samostalniški prilastek). V ednini brez člena pomeni „vsak“:

tout homme (tu-tòm) vsak človek,
toute ville (tut-vil) vsako mesto,
de toute sorte (dā-tut-sört) vsake vrste.

V ednini s členom pomeni „ves“:
tout le bateau (tu-lā-bato) vsa ladja,
toute la nuit (tut-la-n^u) vsa noč.

V množini s členom [edko brez njega] pomeni „vsi“:

tous les hommes (tu-le-zòm) vsi ljudje,
toutes les routes (tut-le-rut) vse ceste,
de toutes sortes (dā-tu-sört) vsch vrst

Opombe: 1) Tous se izgovarja pred soglasniki (tu), pred samoglasniki (tuz), če beseda, h kateri spada slovnico in po pomenu, sledi; ako pa dotična beseda sprdaj stoji, se izgovarja pred soglasniki in samoglasniki (tus); samostalni ko in na koncu stavka se vedno izgovarja (tus).

2.) Tout je včasih prislov in se torej nič ne izpremenja. Pomeni „popolnoma, čisto“, na pr.: Ses cheveux sont tout noirs Njeni lasje so čisto črni.

3.) Tout, sam zase stoječ, pomeni „vse“; tous, sam zase stoječ, pa „vsi“, na pr.:

Tout est ici. (tu-tē-tisi) Vse je tukaj.
Cherchez tous! (šerše-tus) Išcite vsi!

4.) Pomni:

tout le monde vsakdo
le monde entier ves svet
tout le jour ves dan

28.

Elle ne voulait pas¹ quitter² son atelier.³

Hier⁴ comparaisait⁵ devant⁶ la 11e chambre⁸, une Suédoise⁹, Mlle¹⁰ Hulda Arinius, artiste peintre.¹¹ Celle-ci,¹² exaspérée,¹³ d' être obligée¹⁴ de quitter le logement¹⁵ dont¹⁶ elle était locataire,¹⁷ et que¹⁸ son propriétaire¹⁹ démolissait,²⁰ 35, rue²¹ du Départ,²² avait tiré²³ deux coups de revolver²⁴ par la fenêtre.²⁵

- ¹ (el nā vule-pa) ona ni hotela
vouloir (vulvar) ho-eti
² (k-te) zapustiti
³ (atēje) atelijé, delavnica
⁴ (jer) večeraj
⁵ (kōparaisē) je prišla pred sodišče
comparaitre pred sodišče priti
⁶ (lāvā) pred
⁷ (la-ōzjē) enajsta
v gl. Razlaga 5. Vrsta in števniki, opomba 2.)
⁸ (šzbr) sba; sodni dvor, sodišče
⁹ (švedwiz) Švedinja
un Suédois (š-svedwa) Šved
¹⁰ okrajšava za mademoiselle (madmwazil) gosnoda
gospod čna
¹¹ (artist-prtr) umetnik s ikar, umetniški-artistkar (ica)
¹² (sēsi) ž. ta
celui-c (sēsi si) m. ta
¹³ (gzaspere) ogorčena
exaspérer (gzaspere) ractgotiti, ogorčiti
¹⁴ (dā-ōblize) da je bila prisiljena
obligé (ōblize) obvezati, siiti
¹⁵ (ōžmā) stanovanje
¹⁶ (dō) [nadomēša: de q n] od katerega
¹⁷ (lōkātē) stanovanjski najemnik
¹⁸ (ka) katerega, ki ga
¹⁹ (pōprietē) lastnik, posestnik
²⁰ (dēmōlisē) je podiral
démolir (dēmōlir) pud-eti, podirati
²¹ (rū) ulica
²² (dū de var) [ime ulice]
²³ (āv-tire) je bila ustrelila
tirer (tire) vleči, streljati
²⁴ (ku-dā-revolvēr) stre. s samokresom
²⁵ (par la-fnētr) skozi okno